

DE ZESTIENDE-EEUWSE PROFETIE EN
HAAR BETEKENIS VOOR ONZE TIJD

∴ REDE ∴

GEHOUDEN BIJ DE AANVAARDING
VAN HET HOOGLERAARSAMBT IN
DE THEOLOGIE AAN DE THEOLO-
GIESE SCHOOL TE POTCHEFSTROOM,
∴ OP ZATERDAG 15 APRIL 1911 ∴

DOOR

== DR. J. D. DU TOIT ==

Uitgever: A. H. KOOMANS, Potchefstroom.

Gedrukt aan „HET WESTEN“-DRUKKERIJ, Bus 196, Potchefstroom,
1911.

MIJNE HEREN KURATOREN, PROFESSOREN, EN STUDENTEN VAN DE THEOLOGIESE SCHOOL: BEDIENAREN DES WOORDS, AMBTSDRAGERS EN GEMEENTELEDEN VAN DEZE EN ANDERE GEMEENTEN,
EN VOORTS GIJ ALLEN, VAN WAT NAAM OF RANG OOK, DIE DEZE PLECHTIGHEID MET UWE TEGENWOORDIGHEID VEREERT,
ZEER GEACHT EN ZEER GEWENSTE TOEHOORDERS.

Na een halve eeuw van reformatoerise arbeid, periode van gestadige wederopbloei der gereformeerde beginselen in Zuid-Afrika, is onze toestand niet ongelijk aan die van Jeruzalem, toen Nehemia aldaar zijn werk van herstel begon: er zijn nog oude, in puin gezonken grondslagen die moeten blootgelegd, nóg muren die moeten opgebouwd, nóg bressen die moeten opgevuld, nóg onwilligen die moeten aangespoord, nóg ontrouwen die moeten berispt, nóg vijanden die moeten bestreden worden. Ook ons, jongeren, verbleef de taak om het weggezinkene weer voor de dag te halen, het omgeworpene weer op te richten, het gescheurde weer te helen, en enerzijds met onwil en ontrouw, anderzijds met vijandschap te worstelen. Verheven-mooie taak, zo we maar waarachtige dienaars des Heeren bevonden worden!

Aan deze arbeid van wederoprichting nu willende medewerken, heb ik indertijd het methodisme beschreven in zijn schoonheid maar ook in al zijn zwakte, zó dat een altoos vriendelik aangeboden hulpdienst niet kon worden aanvaard: daarna heb ik datzelfde verschijnsel bestreden in zijn samaritaanse verbastering als onkerkelijke en antikerkelijke vereniging, tegelijk daarnaast stellend ál de rijkdom van de kerk van Christus: voorts werd de welvaart van die kerk mede gezocht in de trouwe uitoefening van de speciale ambten door Christus voor zijn gemeente ingesteld, en daarvoor, tegenover alle indringerij, het pleit gevoerd. Maar nu zou een belangrijk element achterwege zijn gebleven, zo over, wat onze ouden plachten te noemen „het ambt aller gelovigen”, werd gezwezen.

Het zij mij daarom vergund in deze ure met u te bespreken dat al te zeer verwaarloosde ambt, natuurlijk niet in heel zijn wijde omvang, maar alleen ten opzichte van die éne en voornaame funktie, die ik de bemoeiing der gelovigen aangaande de leer zou kunnen

noemen. Ik richt dan tot u het woord over *de zestiende-eeuwse profetie en haar betekenis voor onze tijd*.

De „profetie” als begrip omschrijf ik pas later: eerst moet haar geschiedkundig beeld in uw voorstelling oprijzen; is dit gelukt, dan bepaal en waardeer ik, om eindelijk na dit waarderingsoordeel haar betekenis ook voor onze tijd te bespreken.

Voor de oorsprong van de „profetie,” waaromtrent DR. H. H. KUYPER ons belangrijke mededelingen heeft gedaan, zijn wij op Zürich aangewezen. ZWINGLI had een zware strijd te voeren tegen het drijverig optreden van de wederdopers, mensen die de wetenschap verachtten, ook bij de opleiding tot de dienst des Woords; hun enige bekwaamaking zochten in de dusgenaamde drijving des Geestes, en zo aan iedereen de vrijbrief gaven om voor de gemeente op te treden. Het 14e hoofdstuk van Paulus' eerste brief aan de Korinthiërs was toen, gelijk nu, de aloude bewijsplaats, waarop zich beriep wie wiegelde op de golving des gevoels, tegenover hen, die pal zijn blijven staan bij de nuchterheid der Schrift.

ZWINGLI, tot deze laatsten behorend, tastte de wederdopers in hun eigen verschansing aan door zijn eigenaardige verklaring van 1 Korinthe 14, waardoor zou bewezen zijn, dat de daar genoemde „profeten” geen *ongeleerde* maar integendeel *geleerde* mannen waren, die in de kennis van talen uitmunten. De „profetie” was volgens hem 1°. het *χάρισμα τῶν γλωσσῶν*, de kennis van de grondtalen van de H. Schrift en 2°. het *χάρισμα τῆς προφητείας*, de uitlegging en toepassing daarvan¹).

Deze gedachten heeft ZWINGLI dan ook te Zürich verwerkelikt. In 1525 scholasticus van het Chorherrenstift en de Stiftschool aan de Grossmünster geworden, dus als verzorger van het onderwijs optredend, stelt hij de *lectiones publicae* (publieke lezingen) in, die *Prophezeien* worden genaamd. 's Morgens om 8 uur, Zondag en Vrijdag uitgezonderd, komen de predikers, koorheren, kapellanen en studerende in het koor van de Grossmünsterkerk samen. Na een kort openingsgebed wordt een gedeelte van het Oude Testament door de „professuren” exegeties, dogmaties en prakties in vervolgstoffen behandeld, waarna—en dit is nu voor ons het belangrijke element—door een prediker voor de nu vergaderde menigte het verhandelde in een prakties-opbouwende toespraak werd samengevat.

In verband met deze laatste handeling zij nog tweeërlei trek aan het beeld van de Zwingliaanse profetie toegevoegd. Ten eerste het *donum discretionis* of de gave van de onderscheiding der geesten (1 Kor. 14: 29, 1 Joh. 4). Want hoewel de uitoefening

van deze gave bij ZWINGLI naar de achtergrond week, werd zij evenwel in de latere profetie zó belangwekkend, dat met een enkel woord haar bestaan moet worden vermeld. De gewone gemeenteleden mochten in het openbaar de Schrift niet uitleggen, maar hadden de gelegenheid, *nadat* de profeten gesproken hadden, om òf kritiek op het gesprokene uit te brengen, òf iets nieuws eraan toe te voegen. Ook deze handeling van de mannelijke gemeenteleden nu werd „profetieren” genaamd. Zelfs kwam hier dit derde bij, dat geen eigenlike handeling was, maar bestond in het „predig hören oder der uslegung in offner kilchen zulösen”,—dus het eenvoudig aanhoren van wat geprofeteerd werd.

Daargelaten nu haar betekenis voor de opleiding tot de dienst des Woords, was de profetie te Zürich 1°. een verklaring van de Schrift vóór het volk en 2°. een deelneming daaraan dóór het volk, zowel bij wijze van kritiek op 't gesprokene als door toevoeging van eigene zienswijze.

Ofschoon nu CALVIJN het N. Testamenties profetenambt opvatte als *munus extraordinarium* (buitengewoon ambt), dat, in de eerste Christelike kerk uitgeoefend, sedert haar vestiging niet meer werd hersteld, toch valt niet te ontkennen, dat CALVIJN'S beschouwing aangaande het N. T. „profetieren” anderzijds die van ZWINGLI zeer nabij komt,²⁾ wat dienen kan tot verklaring van het feit, dat wij de Geneefse *Congrégations* bepaald als een verwant verschijnsel hebben aan te merken. Deze *Congrégations* waren samenkomsten van de Geneefse en andere predikanten uit de omtrek, waarin des Vrijdags in de kerk een Bijbelboek gelezen en naar toerbeurt door de predikanten verklaard werd. Het volk was erbij tegenwoordig, en daarna kwamen de predikanten alleen samen.

† Hoewel nu uit CALVIJN'S geschriften nergens blijkt, dat de gemeente het recht had om aan deze verrichting een actief aandeel te nemen, en daarom het bestaan van zulk recht door sommige schrijvers beslist onkend wordt,³⁾ mogen wij evenwel, op grond van wat VERGERIUS en andere mannen van naam berichten, aannemen dat het volk metterdaad in de discussiën heeft deelgenomen.*)

---

*) Juist bij het ter perse gaan ontving ik op mijn verzoek van mijn vriend P. J. DU TOIT, B.A., uit Zürich een afschrift van VERGERIUS' ital. brief, door GABEREL onduidelik weergegeven (zie aant. 1), waardoor alle twijfel m.i. wordt opgeheven. De brief draagt als opschrift: *Epistola del Vergerio, nella quale sono descritte molte cose della Citá, e della Chiesa di Geneva.* Di Geneva a XV di Luglio.

Gio. G. Pa. a Fratelli
D'Italia.

Het voor ons belangrijke gedeelte luidt aldus: *Ogni settimana nel*

Ook Doumergue, de nieuwste biograaf van CALVIJN, zegt: „Hier (in de kerk Notre-Dame-la-Neuve) werd des Vrijdags te zeven uur des morgens de *congregatie* gehouden, een eigenaardige samenkomst, waarin de predikanten duistere punten in de Godgeleerdheid verklaarden, en waarin de hoorders het recht hadden tegenwerpingen te maken en van repliek te dienen.” In de brief van VERGERIUS is er dan ook sprake van—„dialogues publics”—(publieke samenspraken) en VOETIUS had niet zo groot ongelijk toen hij de *congrégations* bij de profetie besprak. 4)

Van Zürich gaat de profetie over Frankrijk naar Londen, de zetelplaats van de bekende Hollandse en Waalse vluchtelingengemeente. Aangaande de bloeiende profetie daar ter plaatse heeft ons à LASCO uitvoerige biezonderheden nagelaten in zijn *Forma ac Ratio*. Het Zürichse model werd nagevolgd en het verloop van de verrichting was volgens MICRON, de Londense predikant, aldus: „Na de preek, eer de psalm werd gezongen, vermaant de predikant de ouderlingen en „deghenen, die om de vrighen, voor te stellen gheordineert zijn”, om in te brengen, hetzij wat „in de predikatiën der voorgaander weken geschenen heeft niet rechtelick, oft donckerlick, of niet genoegsaamlick van den Dienaar des Woords wt geleit te wesen. Oft ooc eenichsins eenighe twijfelachticheit in de herten der broederen, soude moghen ghegeven hebben”. 5)

Als de vragen of opmerkingen gehoord zijn, die met bescheidenheid moeten voorgebracht worden, tot stichting van de gemeente en niet tot ijdel vertoon, dan geven de leraars „reden haerder leeringhe.” 6) Ter vermindering van kurieuse en schadelijke vragen, waaruit twisten voortkomen, mag echter niet iedereen de vragen stellen, maar alleen de aangewezenen uit de ouderlingen,

---

Venerdi fanno nella maggior chiesa la congregatione, nella quale v' intervengono tutti questi ministri, è molti del populo: è quivi uno de essi legge un testo della Scrittura, è con brevità lo espone, è poi un altro vi dice sopra quello, che alui detta lo Spirito, è se pare ad un tergo, è ad un quarto di aggiungerui(?) alcuna cosa è in suo arbitrio di farlo, *è non solo de ministri, ma di ciascheduno de quegli, che sono venuti ad ascoltare* (ik cursiveer), è cio è fatto ad imitatione di quello che in Paulo si vede de Corinthi, la done egli dice, che ogn' uno poteva dire, quando i Fratelli si congregavano, quello che a lui lo Spirito rivelava, è poi taceva, è sedeva è par lava un altro.

Het orgineel zegt dus duidelik dat niet alleen de predikanten, maar ieder van hen, die gekomen waren om te luisteren, het recht tot spreken had.

diakenen en gemeenteleden, mannen vroom, eerwaardig (graves) en bescheiden (modesti), die in de Schriften thuis zijn en de ere Gods zowel als de stichting van de gemeente zoeken⁷⁾. Maar opdat de vrijheid aan de gehele gemeente verblijve, kan iedereen aan de gekommitteerden zijn bezwaren voorleggen en deze brengen ze in de profetie aan de orde⁸⁾. Zelfs ging de behoedzaamheid zo ver, dat over de orde, waarin de vragen zouden voorkomen, vooraf werd gekonfereerd, terwijl predikanten en ouderlingen met betrekking tot mogelijke controvers vooraf gewaarschuwd werden⁹⁾.

Vele zijn volgens à LASCO *de vruchten van deze profetie*: de gezonde leer blijft in de ganse gemeente behouden, men wordt tegen de valse leer gewapend en de leereenheid onder de gelovigen wordt gehandhaafd. Voorts is de profetie voor de predikanten een prikkel om niet traag te zijn in 't benaastigen, maar met getrouwheid en behoedzaamheid hun werk te doen, niets onbedachtelijk in het openbaar uit te spreken en ook onbedacht geen nieuwe leer voor te stellen. Daartoe immers had de Apostel geboden: caeteri dijudicent, d.i. dat de anderen oordelen (1 Kor. 14: 29). Eindelijk worden velen, door onkunde verleid, op deze wijze gemakkelijk teruggewonnen¹⁰⁾.

Aldus werd de profetie in deze „moederkerk van Nederland” ingesteld. Het Zürichse model volgende, organiseerde men toch zelfstandig: het donum discretionis, d.i. het beoordelend optreden van de gewone gemeenteleden, komt hier tot zijn volle recht, en de Schriftverklaring wordt door de prediking vervangen, maar haar „gebondenheid aan vervolgtekten maakt haar eerst in rechte zin tot een bediening des Woords, waarbij de Schrift op de voorgrond treedt en zij haar waarde slechts aan die Schrift ontleent”¹¹⁾.

Korter staan wij stil bij de profetie van de Franse Kerk aldaar. In de samenkomst van de gemeente wordt de H. Schrift in vervolgstoffen behandeld, waarbij niet alleen de predikanten *maar ook de ouderlingen en daartoe aangewezen gemeenteleden voorgaan*¹²⁾. Of VALERAND POULAIN hierbij enig zestiende-eeuws model volgde, dan wel of hij alleen het Korinthise voorbeeld op het oog had gehad, zal voorshands bij gebrek aan gegevens wel onbeslist moeten blijven. A LASCO deelt ons alleen mede, dat uit deze profetie bleek de rijkdom van Geestes-gaven in de gemeente, en dat door deze Schrift-oefening in de behoefte aan predikanten werd voorzien¹³⁾. Het donum discretionis ontplooidde zich hier metterdaad tot „profeteren” in eigenlike zin.

Bekend is het verder dat de Puriteinen de profetie met zoveel

ingenomenheid begroetten, dat zij spoedig onder hen algemeen werd; gewone leden traden als Schriftverklaarders op, en toen dit spoedig als onvoegzaam terzijde was gesteld, bleef zij in haar Laskiaanse vorm voortbestaan, totdat koningin ELIZABETH 1574 een verbod uitvaardigde tegen deze niet met haar hoogkerkelijke begrippen strokende instelling.

Deze „Propheesyings” beoogden ten principale het onderzoek van de Schriften: een prediker las een Schriftdeel, nadat een openingsgebed was gedaan, verklaarde het op toepasselijke wijs en werd, ter aanvulling van het nog ontbrekende, door een tweede, soms door een derde prediker gevolgd. Deze toespraken, waarin ook „conscientie-gevallen” werden toegelicht, droegen een uitnemend prakties karakter en drongen vooral op een bevindelijk en werkdagig christendom aan. Punten van bespreking werden niet alleen door de prediker, maar ook door de hoorders te berde gebracht ¹⁴).

Ook KNOX kende de profetie en heeft in het 12e hoofdstuk van het *First Book of Discipline*, samen met de andere opstellers, de Schotse „Propheying” of „weekly exercise” aldus in schets gebracht: Zij was een bijbelbespreking ter oefening van de leraren, ter beproeving van de gaven dergenen, die naderhand tot de kerke-dienst mochten geroepen worden en ter algemene voorlichting van het gewone volk. Op elke plaats moest zij gehouden worden, „where schools and repaire of learned men are”. Om de samenkomst te leiden was er een „association” van de predikanten en andere geleerde mannen, genoemd „the company of interpreters”. Zij verklaarden beurtelings een afdeling van de Schrift, en de andere aanwezigen werden aangezocht om hun gevoelens daaromtrent te openbaren. Was deze verrichting ten einde, dan trokken zich de „constituent members of the association” terug en oefenden kritiek op de gehouden proposities ¹⁵).

Globaal genomen treffen wij hier dus hetzelfde aan als op de andere plaatsen: een gemeenschappelijk onderzoek van de Schriften (*opening of the mynd of the Holy Ghost* ¹⁶), naar het zinrijke woord van KNOX), en een deelnemen daaraan ook door gemeenteleden met bijzondere gaven, hetzij als voorgangers, of als beoordelaars van het gesprokene.

Dr. McCRIE, aan wiens *Life of John Knox* ik bovenstaande bijzonderheden ontleen, meldt verder dat na de stichting van presbyteries (= colloques, klassen-versammlungen ¹⁷) deze „exercise” daarheen verschoven werd. Nog lang na die tijd, zegt hij verder, waren er nog overblijfselen van het oude gebruik te vinden. Voorts

beweert hij nog, dat de puriteinse prohesyngs naar het model van de Schotse „exercises” waren ingericht, en dat in de bepalingen dienaangaande somtijds de eigen woorden van het First Book of Discipline werden gebruikt¹⁸).

En nu tot het vasteland van Europa terugkerend, moet ik uwe aandacht vragen voor hetgeen het Konvent van Wezel in 1568 dienaangaande besloot.

Onder „profeten” wordt verstaan degenen, „die in de vergadering der kerk een vooraf opgegeven plaats der Schrift naar volgorde uitleggen, gelijk dit door PAULUS is ingesteld”, en zij worden van de „dienaren” onderscheiden, doordat „hun eigenlijk en voornamelijk het ambt om de Schriften te verklaren en te onderwijzen is toebetrouwd” (II, 16). Men ziet dus dat Wezel het profetenambt heel gewoon opvatte: profeten zijn er nog en hun ambt moet nog worden uitgeoefend. Daarom moet „de orde der profetie, waar dit maar enigszins zal kunnen geschieden, naar PAULUS voorbeeld in acht genomen, en het kollege der profeten ingesteld worden; hun taak zal daarin bestaan, dat zij op enige vastgestelde dag elke week of altans elke twee weken, hetzij na predikatie of op enige andere daarvoor zeer geschikte tijd samenkomen in tegenwoordigheid der kerk en daar tot aller stichting enig boek der Schriften elk op zijn beurt naar vaste volgorde uitleggen” (II, 17). Wanneer de profeteet gesproken heeft, mag zijn medeprofeteet nog wel een woord tot stichting daarbij voegen, „maar die vorm van profetie, die onlangs is opgekomen en bestaat in vragen en antwoorden (de Laskiaanse natuurlijk!) oordelen wij, dat in alle geval te vermijden is, daar hij afwijkt van het voorschrift van PAULUS en dikwels aanleiding geeft tot twisten en onenigheden” (II, 18). Doch wij zagen reeds dat à LASCO, en met recht, zich beroept op het *caeteri dijudicent* van diezelfde PAULUS, en ook alle mogelijke voorzorg gebruikte, opdat twisten en onenigheden niet zouden voorkomen. Wezel bepaalde echter verder, dat in dit kollege van profeten „niet alleen de dienaren zullen worden opgenomen, maar ook de leraren (doctores) en degenen uit de ouderlingen en diakenen, ja zelfs uit het volk, zo daar enigen zijn, die begerig zullen zijn de gave der profetie hun door God verleend, in het algemeen belang der kerk aan te wenden.” dit evenwel onder voorwaarde dat zij zich eerst daartoe oefenen door de propositie, beloven de Schrift niet te zullen verdraaien en zich aan de censuur te zullen onderwerpen (II, 19). Aan de profeten komt verder toe de beproeving van de geesten (II, 20), terwijl „de bedenkingen van de afzonderlike gelovigen” tot hen of tot de „dienaars” en ouderlingen

moeten gebracht worden, opdat zij privaat mogen terecht gewezen worden (II, 21) ¹⁹).

Bij alle verschil dus weer hetzelfde: naast de opleiding tot de dienst des Woords, wordt door Wczel het onderzoek van de Schriften als hoofdzaak aangemerkt, en hoewel 't doen van vragen en inbrengen van bezwaren door de gemeenteleden wordt afgeschafte, mogen toch, met de dienaren des Woords en doctoren, van de ouderlingen, diakenen en zelfs van de gemeenteleden aan de profetie deelnemen.

Een lang leven heeft deze Nederlandse profetie zeker niet gehad. LASKYS instelling werd verworpen en de aangenomen Frans-Londense vorm schijnt ook geen sukses geweest te zijn. Waar de profetie nog voorkomt, verandert zij spoedig in wat men de "lidmatenkatechisatie" noemt. De klassis Neder-Veluwe van 1606 zegt dat zij "onder ons meest vervallen is," en vraagt daarom aan de provinciale synode "of niet raetsam en zij, den Christelicken Nationali Synodo (n.l. die later te Dordrecht 1618/19 gehouden werd) dit te bedencken te geven om dat loflicke oude gebruijck te resumieren" ²⁰). Dit „beschrijvingspunt" werd naar de Dordtse Synode doorgezonden, maar is aldaar onder veel onafgedaan werk blijven liggen. Een enkel, bijna onherkenbaar, overblijfsel van de profetie vinden wij nog terug in art. 8 van de Dordtse Kerkenorde.

VOETIUS, de man die voor haar herstel ijverde, kende haar slechts nog uit wāt hij van anderen gehoord had ²¹). Alleen te Rotterdam was in zijn dagen nog enig overblijfsel daarvan te vinden, waar men des Zondags na de predikatie bijeen kwam om gemeenzaan Gods Woord te bespreken. Kerkeraad en klassis, zich hierover bezwaard gevoelende, bracht de zaak op de synode van Delft 1628, waar besloten werd deze "collationes" in een lidmatenkatechisatie te veranderen. De zaak werd echter op de synode te Leiden 1628 wederom behandeld, toen een commissie, waarin zelfs drie professoren: VOETIUS, WALAEUS en CLOPPENBURG benoemd werden, een belangrijk rapport indiende, ²²) dat de "conferentiën" of "oeffeninghen" naar gereformeerde opvatting reglementeerde. Het "confereeren tot onderlinghe onderrichtinghe, vertroostinghe en vermaeninghe" werd daarin geprezen, maar het moet geschieden onder toezicht van de kerkeraad en de exercenten mochten niet "in meerder getal dan neghen oft thien" samenkomen. De synode achtte de bepalingen voor het speciale Rotterdamse geval goed, maar sprak zich verder daarover niet uit ²²).

Een kortstondig leven heeft de eigenlike profetie bijna overal gehad: te Zürich zowel als te Londen, bij de Puriteinen zowel als bij de Schotten: nergens schijnt zij de 16e eeuw overleefd te hebben.

Aangaande haar bestaan in de Hollandse vluchtelingengemeente te Londen, weten wij dat de Laskiaanse vorm niet alleen in de eerste periode (1544-1553), maar ook in de tweede (1559-1576) onderhouden werd. In de "Kerkeraad-protocollen," lezen we echter, onder datum 8 Februarije 1571, dat besloten werd "dezelve profetie voor eenen tijdt nae te laeten anghезien binnen eenen jare herwaerts dickmael vele onstichtighe propositien ende vraeghen anghegheven zijn" ²³). Oorzaak daarvan was niet de profetie zelf,—de geschiedenis van die dagen leert het ons anders,—maar het onstichtelik gedrag van sommige emigranten uit de tweede periode. Inderdaad kan worden gezegd, dat de mannen uit dit tijdvak geen "kalmе, bezadigde" mensen waren: het voortdurend leven temidden van gevaar en ontreddering had, als altoos, tengevolge de verruwing van hart en zeden; vandaar dat de profetie niet meer strekte tot "godtsalighe leeringhe" en niet kon worden gekontinueerd. Het was om diezelfde reden dat de kerkeraadsmacht bij de verkiezing van ambtsdragers zeer moest worden vergroot ²⁴). Wat verder van de profetie geworden is, blijkt uit de "Protocollen" niet: een enkele maal wordt daarnaar gevraagd, maar dan eenvoudig het oude besluit herhaald ²⁵). Wangedrag van de leden, dat groot gevaar voor de vrede van de gemeente opleverde, was dus hier de oorzaak, dat de profetie almeer kwam te vervallen ²⁶).

Aangaande de verdwijning van deze heerlike instelling in Nederland, zegt Dr. H. SCHOKKING het volgende: "Vooral toen er, na terugkeer der ballingen in het vaderland, in de overgrote meerderheid van plaatsen geen geschikte dienaren gevonden werden, ja geen ouderlingen of diakenen, soms nauweliks een noemenswaard aantal belijdende personen, ontbraken natuurlijk ook de mannen om de profetie te onderhouden. Aldus zal deze instelling eerst op de achtergrond, straks in onbruik, aanstonds geheel uit de kring der gedachten geraakt zijn. Voeg daarbij, dat de twisten, die weldra in de kerk oprezen, de predikanten allicht huiverig hebben gemaakt om "nieuwigheden" voor te staan—en het antwoord op de vraag: "waar is de profetie gebleven?" is misschien gegeven" ²⁷).

Aan het voortgaande zij hier nog kortelik tweeërlei toegevoegd. In 1586 vinden wij in Noord Holland een soort van Jongelieden-

Vereniging, welke eigenaardigheid hier vermeld wordt, zonder dat het mij bekend is of deze „jonge liedens, vrijers en vrijsters” zich als met het donum profetiae begaafd beschouwden. De synode van Edam besloot „dat het stichtelijker waere dieselfde tsamencompste om haer te oefenen int particulier in Godes woert met lesen vuytleggen, vraegen voer te stellen ende singen, gans te onderlaten” wegens „grootte desordere in vele plaetsen daervuyt gevolget.” Waar zij met „stichtinge onderhouden is” mocht ze blijven, maar niet zonder „bywesen eeniger ouderlingen.” Een jaar later werd echter besloten zulke samenkomsten liefst geheel te verhinderen ²⁸).

Een tweede bijzonderheid, die nog hier dient vermeld, is dat Labadie in de 2e helft van de 17e eeuw de profetie met woord en daad warm heeft voorgestaan. Ook hij beschouwt haar niet als een bijzonder charisma (gave): zij is hem de vrije, ongedwongene uitlegging van de H. Schrift, waaraan ook gewone mannelike leden van de gemeente mogen deelnemen, indien zij zich daartoe door de Geest gedrongen gevoelen. Liefst ziet hij, dat aan de profetiese oefening geen voorbereiding voorafga! ²⁹). Deze profetie werkt volgens hem meer uit dan de krachtigste preken, en de wasdom van de gemeente wordt daardoor in weinige maanden meer bevorderd dan door andere oefeningen in de tijd van een jaar ³⁰).

Het histories beeld van de profetie zoveel mogelijk in zijn grote lijnen in het oog gevat hebbende, is het nu de tijd enige eigenlike omschrijvingen van haar wezen te geven.

ALTING definieert de profetia als donum interpretandi Scripturam, ex cognitione ejus studio acquisita. Naar GÜDER's opvatting is zij een „Einrichtung zur Förderung der Schriftkenntnis und des Schriftverständnisses durch das Mittel gemeinsamer Erörterung” ³¹). Dr. H. SCHOKKING karakteriseert haar niet onaardig als „de dogmatiese verbindingsweg tussen ambtsdragers en ambtelozen” ³²). Doch het diepst heeft Dr. A. KUYPER haar opgevat, wanneer hij ergens schrijft: „zóver ging de kerk, dat ze zelve door de instelling der profetie *het vrije leven des geestes* zocht op te wekken” ³³). Opwekking van het vrije leven des geestes in de gemeente—dat inderdaad was hoofddoel.

En dat nu was die profetie, welke ik u, bij gebrek aan meerdere gegevens en nodige stoffering van tafereel, niet kon wedergeven in de gaafheid van tinten en volheid van leven, maar waarvan gij toch wel enigszins het frisse beeld hebt opgevangen;—die profetie waarover de harten met liefde hebben gehangen; waardoor het geestelike levensbloed krachtig heeft gestroomd; één van de

eerste bloemen uit de frisse morgenklaarte van de Hervorming, helaas! door de zonde zo spoedig bedorven.

Verwondert u niet dat zij heeft bestaan; verwondert u liever dat zij zo spoedig van ons is gegaan. Zij was thuis in de gereformeerde gemeente van die dagen; zij moest er altijd in liefde zijn gekoesterd.

Heerlijk is het beeld van die oudste kerken der Hervorming (vooral van die vluchtelingenkerken uit de allereerste tijd) gelijk wij het opvangen uit het geschiedverhaal van die dagen. Niet dat wij ons denkbeeldige voorstellingen, opgewekt door de eerbiedwaardigheid van de oudheid, behoeven te maken; o, neen, de historie van die tijd vertelt het ons maar al te onbevangen, dat er menigvuldige gevallen waren van ergerlike afwijking in leer en leven en dat de roede van de tucht in de gemeente nooit had stilgelegen. Het waren geen engelen en volmaakte rechtvaardigen—die mensen van wie wij spreken.

Evenmin behoeven wij ons te laten bekoren door de voorstelling van Prof. Gooszen, alsof er in die dagen—ook in de vluchtelingenkerken, waarin de profetie enigszins duurzaam heeft gebloeid, een tertium genus (derde soort) van Protestantisme was, tussen het Lutheranisme en Calvinisme in, de zgn. bijbels-soteriologische richting, die zich bij voorkeur wierp op het verbond en zich onderscheidde van het „enge en strenge Calvinisme” van Calvijn, met de predestinatie als cor ecclesiae (hart van de kerk), door haar mildheid en ruimheid en haar diep gevoel van religie ³⁴). Neen; maar ten spijte van beide voorstellingen kan worden gezegd, al neemt men ook in aanmerking dat het toen de tijd der eerste liefde was, gewekt door de persing van nood en vervolging, en dat de toestand in de ecclesia lucis (kerk in vrije openbaring) heel anders was dan bij de fideles crucis et ob verbum Domini exules (kruis- en vluchtelingenkerken) ³⁵), nochtans kan worden gezegd, dat veel verkwikkends ons uit die eerste kerken tegenstroomt, boven en buiten hetgeen de kerken van een latere periode en ook van de 17e eeuw ons te genieten hebben nagelaten. De instelling van de profetie wijst aan, dat men nog kende „de gemene zaligheid,” waarvan Judas (vs. 3) spreekt, dat men nog waakte in de vesting, waarbinnen die gemeenschappelijke zaligheid bewaard wordt, n.l. het geloof, d. i. de geloofsleer eenmaal aan de heiligen overgeleverd. Die geloofsleer in de H. Schrift ons vervat en in onze belijdenisschriften zo zuiver uitgedrukt.

En zo kom ik na de historische tot de genetische oorsprong en ontwikkeling van de profetie. Formeel principieel van de gere-

formeerde reformatie was, dat de inrichting van de kerk op Gods Woord moest zijn gegrond en in overeenstemming gebracht met de kerkinrichting van de apostelen³⁶). Terwijl de Lutheraan voor geoorloofd achtte alles wat God in Zijn Woord niet verboden had, beperkte de Calvinist zich tot wat God uitdrukkelijk had geboden of toegelaten. Voor deze was de Heilige Schrift de goddelijke codex van ordinantien zowel voor privaat als openbaar leven: menselijke inzettingen kregen in het systeem geen plaats³⁷). Overal waar men in aanraking kwam, hetzij met de bedorvenheid van Rome of met de halfheid van de Lutherse reformatie, werd dadelik gevoeld dat alleen beslistheid van standpunt reddend kon: onverwijld moest op de H. Schrift worden teruggegaan. Vandaar dat men, ook in de vluchtelingenkerken, kwam tot het najagen van het apostolies ideaal inzake de inrichting van de kerk, en daartoe werkte ook mede—om bij het voorbeeld van de Londense gemeente weer een wijle stil te staan—“de voorwaarde, waarop door EDUARD VI. in Engeland indertijd aan á. LASCO is toegestaan, de in Londen aanwezige vluchtelingen tot een kerk te institueren, dat hij—de toestanden der eerste eeuw onzer jaartelling doende herleven—een modelgemeente zou stichten, die de Engelsen ten voorbeeld zou kunnen strekken en hen tot naijver prikkelen.” Dit nadoen nu van hetgeen de apostelen hadden voorgedaan meende men in de vluchtelingengemeenten zeer bepaald bereikt te hebben door de instelling van het diakonessenambt, door de strenge uitoefening van de kerkelijke tucht en niet het minst *door de instelling van de profetie*³⁸).

Men wilde naar de oude kerk terug en zag zich dan aangewezen op kleine huisgemeenten (*ἐκκλησία κατ' οἶκον*, 1 Kor. 16: 19, Rom. 16: 5, Kol. 4: 15, Hebr. 10: 25), waar een eenvoudige Godsverering plaats vindt in tegenstelling met de dode ceremoniëndienst van de heidense tempels; waar niet een stomme, alleen toeschouwende menigte zich bevindt, terwijl alleen de priester met God verkeert, neen maar een gemeente meeziend en meebiddend en aan alles deelhebbend—een gemeente zijnde allen priesters des levenden Gods:—èen in de Heere Christus, vermanen en stichten de broeders elkander en wendt vreugdevol de een zijne gave aan ten nutte van de ander³⁹).

En zie, in 1 Kor. 14 wordt een samenkomst geschetst, waarin profeten profeteren en het geprofeteerde wordt beoordeeld—die samenkomst met haar heerlijk onderling karakter wil men hebben en behouden ook voor de 16e eeuw, naast een nodige doch vanzelf meer vormelijk ingerichte dienst van Woord en Sacramenten. Een kindeke is geboren en—men noemt zijn naam de profetie!

Het kindeke groeit ook, zodat het een lust is voor de ogen van de verplegers: de mensen en tijden zijn sympathiek—herboren harten. Gode toegewijde levens, eerste liefde tot Christus, kleine gemeenten, zware vervolgingen, i.e.w. veel werkte mee en de toenemende groei was als verzekerd.

„Wij, Vlamingen,” zegt MICRON, de Londonse predikant, „zijn klein in getal en arm”—dit woord tekent heel de omgeving waarin dit geestelijke kindeke wassen kon.

Profeteren—gij hebt reeds vernomen wat het in die oude gemeenten betekende. Het was niet de gave om toekomende dingen te voorspellen (vgl. in het N.T. de voorbeelden van AGABUS, PAULUS en JOHANNES, en 1 Kor. 12:28, Ef. 4:11), maar het recht verstand van de H. Schrifture uit te leggen en tot vertroosting en vermaning van de gemeente toe te passen. „Die profeteert, zegt immers de apostel, spreekt den mensen stichting en vermaning en vertroosting” (1 Kor. 14:3)⁴⁰.

Nu verschilt wel deze opvatting van de *προφητεία* (profetenrede), van wat men tegenwoordig daaronder vrij algemeen verstaat. Zij is, volgens Heinrici „de uit openbaring en drijving des H. Geestes gevloede aanspraak, welke zonder overigens aan een bepaald ambt gebonden te zijn, improvisatorisch (1 Kor. 14:30) de diepten van het menselijk hart (vs. 25) en van het goddelijk raadsbesluit (vs. 10) onthult, en daardoor met bijzondere kracht tot verlichting, vermaning en vertroosting van de gelovigen (vs. 3), en tot overtuiging van de ongelovigen (vs. 24) werkt”⁴¹). In verband met deze openbaring zou dan moeten gedacht worden aan de *λόγος σοφίας* (woord der wijsheid), d.i. „de gave der toepassing van de waarheid met praktische zin op het leven, en aan de *λόγος γνώσεως* (woord der kennis), d.i. de gave der bespiegelende kennis om de waarheid door te denken en uit het bewustzijn weer uit te spreken”. Een charisma (buitengewone gave) van zo grote betekenis voor de eerste Christelijke kerk, omdat men het Nieuwe Testament nog niet bezat, waarin voor de Christgelovigen naar hun nieuwe verhoudingen de regel van leer en leven zou worden neergelegd⁴².

Het buitengewoon karakter van het N. Testamenties profeteren wordt dus algemeen gehandhaafd, en terecht ook. Alleen, dit buitengewone moet niet zó streng worden gevat, dat wij alle geestelijk rapport daarmee verliezen. De gaven, die Christus in zijn gemeente heeft uitgestort, blijven in haar werken, ook wanneer zij het buitengewone karakter niet meer dragen⁴³). Het verschil is alleenlik dat waar het water vroeger hoog opspoot uit de bron,

tegen de wet van de zwaartekracht in, het nu levend en lustig kabbelt in de eenmaal opengespoelde bedding. Het profeteren is nu niet meer het uitzeggen van nieuwe, pas geopenbaarde dingen, maar de bezielde prediking ⁴⁴⁾ en „geestelijke geniale” uitlegging der H. Schriftuur.

Zo opgevat waren die oude gereformeerden in hun opvatting niet zo ten enenmale verkeerd en sloeg hun profetie metterdaad haar wortel diep in Schriftuurlijke bodem. De 16e eeuwse profetie toch had als hoofdmotief de uitlegging van de nu voorhanden H. Schriften, en haar wijdvertakte toepassing op het praktische leven, hetzij door leraars, ouderlingen, diakenen of zelfs gewone gemeenteleden, als maar de „geestelijke genialiteit” ⁴⁵⁾ aanwezig was, terwijl mede tot het profeteren gerekend werd het beoordelen van de profetenrede, door degenen, die de aanwijzing daartoe hadden ontvangen.

Maar laat mij nu meer speciaal op dogmaties-kerkrechtelijk terrein mogen overgaan, ten einde met u de noodzakelijkheid en betekenis van de profetie, ook voor onze tijd, te kunnen beoordelen en des te beter te kunnen handhaven. Op de voorgrond sta dan een korte uiteenzetting van de *betekenis* en de daarmee verbonden *rechten* van de gemeenteleden als gemeenteleden, want dit is het voornamelijk punt, dat eerst helder in 't licht moet zijn gesteld, zal men tot het juiste waarderingsoordeel van de profetie kunnen geraken.

Laat ons CALVIJN volgen, de vader van het Gereformeerde Kerkrecht, die reeds bij zijn eerste openbaar optreden deze kwestie helder heeft ingedacht en de blijvende grondslagen gelegd. Ik bedien mij daartoe hoofdzakelijk van Prot. RUTGERS' Rede ⁴⁶⁾, waarin met grote nauwkeurigheid uit de eerste uitgaaf van de *Institutie* (1635) en het *Vertoog* bekend als: „Les articles donnés par maistre Guillaume Farel et les autres predicans” (1536) de beginselen van CALVIJN te dezen opzichte herleid zijn geworden.

De kerk is volgens CALVIJN, reeds naar de eerste uitgaaf van de *Institutie*: universus electorum numerus (het gezamenlijke getal van uitverkorenen), en naar de Catechismus Genevensis: „ecclesia est corpus et societas fidelium, quos Deus ad vitam aeternam praedestinavit”^{*}). Overeenkomstig daarmee belijden wij in art. 27 van onze *Konfessie*: „Wij geloven en belijden een enige katholieke of algemene Kerk, dewelke is een heilige vergadering van de ware Christgelovigen” ⁴⁷⁾.

---

^{*}) „De Kerk is het lichaam en de vergadering van gelovigen, die God tot het eeuwige leven heeft uitverkoren”.

Wat nu is het belang van deze omschrijving voor de onderhavige kwestie? De kerk is universus electorum numerus in tweeërlei opzicht: 1) gelijk Gods oog dat getal ziet en kent, en 2) gelijk het op de aarde openbaar wordt. Die éne kerk, het corpus electorum, omvat alle uitverkorenen en deze alleen, en is als zodanig voorwerp van geloof; maar die éne kerk wordt ook op aarde door belijdenis en wandel van de gelovigen openbaar, en moet *ook naar haar zichtbaar bestand* als kerke Christi erkend worden, al zijn er nog met haar vermengd die niet werkelijk tot haar behoren.

In dit laatste opzicht nu wijkt CALVIJN bepaaldelijk af van de Roomse en Lutherse opvatting. Deze beide verschillen op dit punt wel ten zeerste, doordat Rome de kerk, gekonsentreerd in de paus en bisschoppen, als *één* met het koninkrijk Gods beschouwt; daarentegen de Lutheraan tot het andere uiterste overhelt en de kerk naar haar uitwendig bestand juist als van dat koninkrijk onderscheiden aanmerkt, zo zelfs dat zij naar het uitwendige „ein Stück Welt” (een stuk wereld) is ⁴⁸). Maar hierin komen beide overeen — en dit is voor ons het belangrijke punt — „dat de leden der gemeente, wel niet voor de kerk in het algemeen, maar dan toch voor haar inrichting en regering, weinig of niets betekenen, ja zelfs voor haar wezen niet eens onmisbaar zijn” ⁴⁹).

Heel anders bij CALVIJN. Hij verwerpt die Roomse vereenzelviging en die Lutherse scheiding van 't onzichtbare en 't zichtbare, en ziet de schare van Christgelovigen, hoewel er nog kaf is onder het koren, ook naar haar zichtbaar bestand als ware kerke Christi aan, en het zijn bij hem *juist de gemeenteleden die tezamen de kerk uitmaken*. Dit laatste echter moet niet verstaan worden, alsof de kerk tot stand komt op dezelfde wijze als een vereniging of genootschap, en daarom haar oorsprong uit *mensen* heeft — de opvatting die helaas! maar al te algemeen is in ons land. Neen, uitgangspunt is altoos bij CALVIJN *God* en niet de mens. De Kerk is corpus electorum (lichaam van de uitverkorenen) en de uitverkiezing is *Gods* werk. Vandaar dat de kerk ook niet is een republiek, waarin de wil van de meerderheid beslist en menselijke gril de „wetten” voorschrijft, maar zij is een koninkrijk, en de gehoorzaamheid aan Christus en zijn Woord regeert daarom het ganse gereformeerde kerkrecht.

Met het voorgaande hangt saam, dat Rooms en Lutherse de zichtbare plaatselijke kerk, naar middeleeuwse trant, als *parochie* aanmerken, d.i. een verzameling van hen, die dezelfde belijdenis toegedaan zijn, maar dan beschouwd alleenlik als *object* (voorwerp) van de geestelijke werkzaamheid van de parochus (priester of pastoor). De parochie als zodanig is geen *subject* (onderwerp) en

anderzijds is de parochus niet parochianus (tot de parochie behorend). CALVIJN echter eert de gemeente, doordat zij hem niet alleen is objekt van het dienstwerk in haar midden verricht, maar evenzeer subjekt van hetgeen tot Godes eer moet worden verricht⁵⁰). „Met betrekking tot de kerkedienaren zijn de gemeenteleden zeker wel het objekt hunner werkzaamheid; maar terzelfder tijd zijn zij daarvan ook het subjekt, inzover die werkzaamheid *middellik uitgaat van de gemeente in haar geheel en steeds onder haar kontrole staat*”⁵¹).

Vanwege het hoge gewicht nu door CALVIJN aan de naam gemeentelid verbonden, *moet dan ook het gemeentelid in zijn kwaliteit als gelovige openbaar worden*. Een kerk moet een belijdenis hebben—dat geloofde nog bijna iedereen in de 16de eeuw, in onderscheiding van wat ons tans allerwege wordt verkondigd; maar dit is toch 't kenmerkende bij de Geneefse hervormer, dat hij die belijdenis niet slechts eist voor de kerk als geheel, maar ook *voor ieder lid persoonlijk*. De leden van de gemeente mogen niet als subjekt van kerkelijke werkzaamheid aangemerkt, tenzij zij daadwerkelijk geloven wat de kerk gelooft, en opdat dit daadwerkelijk blijke is de „openbare belijdenis” onontbeerlik. En met die *belijdenis* moet overeenkomen hun *wandel*: zij moeten ook hierin *hun kwaliteit als gelovigen* doen kenbaar worden, want de Kerk moet in der waarheid zijn een vergadering van gelovigen. Daarom moest er toezicht zijn, gepaard met tucht-oefening, desnoods uitlopende in de excommunicatie, machtsbevoegdheden die bij de kerk zelve berusten, d.i. bij de gelovigen die haar samenstellen. Zo voortgaande kan CALVIJN geen vrede hebben met het Roomse systeem, dat de kerkelijke macht in de hiërarchie (priesterheerschappij) doet opgaan — dit zou een ontkenning van de hoge betekenis en een krenking van de heilige rechten van de gemeenteleden zijn. Anderzijds laat CALVIJN zich echter ook niet van het rechte spoor afbrengen door de Independentistische dwaling, dat de kerkelijke macht alleen gelegen is in de gezamenlike gelovigen en door hen gezamenlik moet worden uitgeoefend — dit zou een omverwerping zijn van de ambten door Christus in zijn gemeente ingezet. CALVIJN stelt de *kerkeraad* in, een lichaam *uit de gemeente* gekozen, dat haar vertegenwoordigt en in haar naam op last van Christus die macht uitoefent, terwijl het van de gedurige kontrole en medewerking der gemeenteleden gediend wordt.

Gij gevoelt, M.T., hoezeer dat het lichaam van Christus is, zoals wij ons zulks naar het Woord des Heeren te denken hebben. Eén lichaam, waarvan alle ware gelovigen leden zijn, het levens-

sap vrijelik door allen heenstromend, funktionérend door de bepaalde organen daartoe van Christuswege gesteld; allen samen beziend door de zuivere leer als belijdenis *van de gemeente*, allen samen verbonden door de krachtigste tuchttoefening als de zenuw van het geheel ⁵²).

Alsnu overgaande tot de vaststelling van de potestas ecclesiastica (kerkelijke machtsbevoegdheid), zij gekonstateerd dat onze vaderen tegenover alle conscientiedwang, niet alleen de libertas christiana (christelike vrijheid) voor de individúele gelovige heeft gehandhaafd, maar ook zeer bepaaldelik de kerkelike macht, en daarin overeenstemden dat deze berust niet bij de ambtsdragers, maar door Christus in de vergadering van de gelovigen gelegd is en vandaar opklimt ⁵³). Deze macht is volgens VOETIUS in drieërlei zin te verstaan, n.l. als potestas dogmatica, ordinis en jurisdictionis ⁵⁴) (leerstellige, ordende en rechterlike), en deze drie bevoegdheden nu vatten wij onder de term van „*ambt aller gelovigen*” (art. 28 geloofbel.) samen. Wij spreken dus niet slechts van rechten en plichten aan de gelovigen als zodanig toekomend, maar wij bedoelen rechten en verplichtingen, die een *ambtelik karakter* dragen, d.i. van Christuswege geschonken en opgelegd zijn, en in verband met een plaatselik ingestelde kerk ontstaan. En ook het woord „gelovigen” worde hier in *kerkrechtelike* zin verstaan. Immers het woord kan ook een *geestelike* zin hebben, maar alzo kunnen wij het nu niet nemen, wijl wij handelen over hetgeen voor ogen is, en God, de kenner der harten, alleen kan zeggen of iemand, zonder enige onwaarachtigheid, d.i. in geestelike en werkelijke zin gelovige is. Een gelovige in kerkrechtelike zin is iemand, die als Christusbelijder door belijdenis en stipulatiën gekwalificeerd is in verband met een geïnstitueerde kerk en daarin de volle rechten verworven en vrijwillig alle verplichtingen op zich genomen heeft. En het „ambt der gelovigen” is „al datgene wat de gekwalificeerde gelovigen in een geïnstitueerde kerk te verrichten hebben als dragers van de kerkelike macht” ⁵⁵).

Zelfs rekenen wij onder deze term niet al datgene wat uit *de brede roeping van Christen-zijn* voortvloeit. Immers als Christenen zijn de gelovigen Christus' zalving deelachtig en moeten zij zich in het grote leven daarbuiten als profeten, priesters en koningen doen kennen (zie Zondag 12 Heid. Cat.), maar dit hoort, zo ge wilt, tot hun roeping als leden van de kerk als *organisme* zowel als instituut.

Zo opgevat nu wordt meteen het bezwaar ondervangen als zouden de speciale ambten door dit ambt aller gelovigen mogelijk in gedrang kunnen komen; want het Woord Gods eist van deze

„gelovigen” dat zij juist krachtens die bevoegdheid, dadelijk tot de instelling van het leraars-, ouderlingen- en diakenambt zullen overgaan.

Maar hiermee is nog niet genoeg gezegd. De gelovigen hebben niet slechts de drie speciale ambten in te stellen, d.w.z. de kerk voor het eerst tot openbaring te brengen, waar zij nog niet bestond, of de kerk te reformeren, waar ze bedorven werd, maar zij moeten blijven voortarbeiten in al datgene, waartoe hen de Heere geroepen heeft. Zij worden geroepen voortdurend deel te nemen aan de verkiezing van ambtsdragers, zij hebben te oordelen of attestatiën van vertrekkenden en komenden zullen afgegeven en aangenomen worden (daartoe toch geschieden de afkondigingen), zij hebben de tucht te oefenen in het onderling vermaan en heel de gang van censuur te controleren.

De gelovigen hebben dus de plicht „om gestadig en rusteloos in zake van belijdenis, kerkregering en eredienst de beslissingen en daden der andere ambtsdragers te controleren. Nooit mag een gelovige zich bij iets neerleggen, omdat de dienaren der kerk het zó uitwezen. Dat is Rooms, niet gereformeerd. In een gereformeerde kerk moet elk gelovige zijn geestelijk oordeel hebben en dat oordeel laten werken; niet uit betweterij of bedilzucht, maar uit geestelijke gehoorzaamheid; en dus nooit op grond van zijn opinie, maar uitsluitend naar het geestelijk verstand van den Woorde Gods”⁵⁶). In aanhorigheid aan het ganse lichaam van de gemeente, in gehoorzaamheid aan Gods Woord en in onderworpenheid aan het door Christus gestelde gezag—alzo verkeert de gelovige in het heilige officie hem van zijn God geschonken.

Zo moet het zijn! Maar hoe is het metterdaad? Laat ons het onderzoek in eigen huis eerst instellen, en slechts op dat éne punt, waarover mijn rede meer speciaal handelen zou. Is dat alles wel zo in de haak met wat ik reeds in 't begin noemde, de bemoeiingen van de gelovigen aangaande de leer?... De dienaar des Woords spreekt de leerrede uit, er wordt gebeden, gezongen, de zegen ontvangen, de gemeente gaat huiswaarts en het is doodstil: van de preek wordt bijna niets goeds of niets kwaads meer gehoord! De preek is een schot in de wijde vlakte, zonder weerklank of aanslag! En de *gereformeerde* gemeente blijkt ook onmondig te zijn, een ecclesia audiens, een kerk die slechts te luisteren en te zwijgen heeft.

Bij ons valt dit zelfs te meer op. De gemeenteleden toch zijn geheel vrij in de verkiezing van kerkelijke ambtsdragers en zijn op dit vrijheidsrecht nogal zeer gesteld; althans op vele plaatsen.

is dit nog zo. Op het stuk van kerkregiment hebben de leden in dit en in ander opzicht nogal heel veel te zeggen; zelfs nemen zij deel aan de armenzorg, doordat zij persoonlijk hun gaven daarvoor brengen en de werkzaamheid van de diakonie controleren. Maar ten opzichte van leer zijn zij zo te zeggen niet dan lijdelijk voorwerp van der dienaren bewerking.

Dit nu gaat niet, en wreekt zich op de lange duur geducht. Wat toch was de droeve historie van de gereformeerde kerken in Zuid-Afrika (en ook elders!) anders dan deze, dat de gemeenteleden stilzwijgend de waakzaamheid over de leer geheel aan de ouderlingen overdroegen, dat de ouderlingen, wyl de band met de gemeente was doorgesneden, ook niet meer waakten en de zaak van de leer aan de predikanten overlieten, terwijl deze ten slotte weer de spreekbuizen werden van enige invloedrijke kerkmensen en hoogleraren, die het monopolie van de belijdenis in hun bezit hadden gekregen. Ja, de geschiedenis heeft te over getuigenis gegeven, dat de belijdenis moet zijn en blijven eigendom der gemeente en eigendom van ieder lid persoonlijk, want het waren juist de priesters, pastoors en predikanten die telkens bleken de kerkbedervers te zijn, terwijl het eenvoudige volk van God, in Zijn trouwe voor de afval bewaard, telkens de bewaarder was van het heilige kleinood der zuivere leer.

Vandaar, bij afwezigheid van deze machtige faktor, n.l. het trouwe volk van God, het verschijnsel dat kerken zo gemakkelijk onzuiver of vervalst werden, en dat allerlei misbruik in eredienst en kerkregering, en daarna allerlei afwijking in woord en leer eerst werd geoorloofd en ten slotte gewettigd. Het is waar wat Micron, de Londense predikant, zegt: „De Roomse Kerk zou nooit zo ver zijn afgedwaald, had ze de profetie gehad”⁵⁷). Het is waar wat Dr. Kuyper zegt: „Had de gemeente deze plichten naar eis vervuld, dan zou alzo het ongeloof nooit op de kansel zijn doorgedrongen, en het is alzo het slapen voor het „Ambt der Gelovigen” waardoor ten deze het Ambt van de Dienst des Woords bedorven is”⁵⁸). Het is ook waar als ik zeg, dat het Wesleyanisme nooit in die mate onze Z. Afrikaanse kerken zou hebben overmachtigd, ware het niet dat de gemeente zich de schat van de belijdenis afhandig liet maken en voorts op mensenarm haar vertrouwen ging stellen. Wat dan ook door de reformatoerische aktie van 1859 in de afscheiding behouden bleef, is niet te danken aan leraren en opzieners, maar uitsluitelijk aan de eenvoudige gelovigen, die inzake de belijdenis der waarheid taai en onverzettelijk zich hadden getoond.

Maar ook in ander opzicht heeft zich dit kwaad gewroken.

Straffeloos laat de gemeente zich niet duurzaam het zwijgen opleggen. Men wil „oefenen,” men wil een stichtelijk woord meespreken, men wil ook iets te zeggen hebben. Vandaar dat de gezelschappen, biduren, konferenties, konventies, reunies, meetings en wat dies meer zij, als paddestoelen uit de grond oprezen ⁵⁹⁾. Naast of buiten de kerk opkomend, dikwels haar eenheid brekend, in ieder geval haar levenssap in andere, zijkanalen afvoerend, werden deze verenigingen en samenkomsten de schuilplaats van allen, die nog in de gemeenschap der heiligen wensten saam te leven. De kerk als officieel instituut bleef nog wel staan, maar doordat, wat nog van het ambt der gelovigen overschoot, niet *in* maar *buiten* haar werd geoefend, bleek zij het dorre hout te zijn, soms van de wormen doorkropen en bouwvallig.

Ter oorzaak nu van deze exotiese (uitheemse) planten, die men klimatiséren wil, maar die toch nooit haar vreemde oorsprong verlochenen ⁶⁰⁾, zowel als ter voorkoming van het kerkbedervend kwaad, dat zo woest om zich grijpt als het ambt der gelovigen in zondige rust is ingeslapen,— ter oorzaak van deze beide voer ik het pleit voor de wederinvoering van de profetie in de kerken van gereformeerde belijdenis. In onze kerkelijke ongelegenheid is het niet nodig zenuwachtig om ons heen te grijpen, alsof onze vaderen hun kinderen straatarm, bedelaars van vreemde goederen hadden nagelaten; wij hebben slechts de verroeste sloten die toegang verlenen tot de kamer van hunne schatten, weer eens om te draaien, teneinde ons met oud-goud en oud-zilver te verrijken, dat, na koestering van liefhebbende hand, nog even heerlijk stralen kan in de glans van de 20ste-eeuwse dag. Daarom stel ik de oude profetie weer in het licht! Maar daarom niet alleen, ook om andere positieve redenen.

Allernaast en allereerst dan moet *het Woord Gods* weer den volke worden kond gedaan. Ja, „het woord alleen grijpt aan, doordringt, verandert, bestuurt, ontvlamt, verkoelt, hervormt de zielen, alle zielen... het woord alleen kneedt zielen.” Is dit reeds waar van 's mensenwoord, ook van het woord uit de afgrond, hoeveel te meer van Gods Woord! Het trompetgeluid van de stemme des Heeren was het die over Europa heeft geschald in de Hervormingseeuw. Vandaar ZWINGLI's vreemde aankondiging, reeds in 1518, dat hij het *ganse* Mattheusevangelie zou doorpreken; vandaar CALVIJNS geregelde prediking, niet over teksten, maar over *kapittels*, over *boeken*, over de *ganse volle Heilige Schrift*, over het *allesomvattend waarheidscomplex van Gods Woord*. Boven alles dan dit éne: het volk moet weer 't geklank van *Gods Woord* gaan horen. Daarom

vermaant CALVIJN de predikers: „Laten zij de bergen berispen, en zich verzetten tegen de heuvelen, d.w.z. laten zij niet door mensen verblind worden, maar laten zij tonen, dat het Woord, dat zij dragen en dat hun toevertrouwd is, *als Gods koninklike scepter is*, waaronder alle schepselen het hoofd buigen en knielen;... laten zij door dit Woord gebieden over de gehele wereld; laten zij de schapen weiden en de wolven uitroeien, laten zij binden en ontbinden, donderen en bliksemen, als het moet, maar alles in het Woord Gods" ⁶¹).

Is dit nog zo? Leidt tekst-prediking niet tot motto-prediking, en leidt motto-prediking niet van het Woord Gods af? Worden wij niet weer *Rooms*? Gaan wij niet alweer leven bij het *mensenwoord*, bij het woord van een politieke of geestelijke „voorman”, bij het gezegde van deze en gene?

Daarom terug naar het Woord des Heren! Zo was het te Zürich, te Genève, te London, te Wezel. Daarom ook terug naar de profetie; daarin moet blijken of de dienaar gesproken heeft uit en naar de *volle Raad Gods*, daarin moet blijken of het volk hem waarlijk gehoord heeft, en daarin moet voorts de Schrift naar vervolg worden onderzocht. „Het Woord van Christus wone rijkelijk in u” (Col. 3: 16), dat is de apostoliese vermaning waarmee door VOETIUS op de noodzakelijkheid van de profetie wordt aangedrongen ⁶²).

Ten andere, laat ons de profetie uit de slaap der eeuwen weer wakker roepen, opdat mede door haar *de belijdenis weer zaak van de gemeente* zij. Het is geen toestand als de gemeenteleden verklaren: wij kennen de belijdenis niet, maar de predikant weet het wel en aan hem is haar zaak toebetrouwd. „De ware leer, zegt CALVIJN, is een leer *van de praktijk*” ⁶³). Dat de gemeente dit versta en met haar belijdenis ga worstelen in het dagelijks leven. In de profetie verklare en bespreke men de enige troost van *leven en sterven*, ook in verband met de bloedige wordingsgeschiedenis, en de toepassing zij nog meer prakties dan op de kansel. Voorts zij daar openbaar, dat niet enkel de prediker op de kansel en de ouderling in de vooraanzitting, maar dat tevens de eenvoudige gelovige in het ruim heeft gewaakt dat geen vreemde leer werd voorgesteld.

Om deze laatste oorzaak is dan ook ten derde de zgn. „lidmatencatechisatie” mij niet genoeg. Hierin wordt de gelovige te zeer op het discipelbankje geplaatst: hij is toch drager van een zekere macht! Hij moet toch gelegenheid hebben zich daadwerkelijk in zijn kwaliteit als gelovige te doen kennen, nu meer bepaald met betrekking tot de leerwerkzaamheid. De profetie tone dat hij zich alleen bepaalt tot een consensus tacitus (zwijgende toestemming)

zo lang de zake van de leer in orde is, maar dat hij, waar nodig, *ook spreken mag en spreken kan*. Inderdaad worde zo onder ons de Roomse indeling van het volk des Heeren in κληρος (geesteliken) en λαός (leken) verworpen, het „algemene priesterschap der gelovigen” tot ere gebracht en de rechten en plichten, door het gereformeerde kerkrecht aan de gelovigen als zodanig toegewezen, in de praktijk gezien. Dan pas is het goed. Dan pas roeme men van de *gereformeerde* gemeente. Dan pas is het ideaal genaderd.

Om nu te komen tot de rechte kunst-theorie voor de uitoefening van dit ambt, heeft Dr. A. KUYPER haar opgenomen in het grote lichaam van de theologiese wetenschap en haar *Laïek* genaamd, d.i. de beschrijving van de werkzaamheid van de λαός, de populūs ecclesiae, het *volk van God*⁶⁴). Onder de *institulaire* Laïek nu zij de profetie ondergebracht, gelijk dit mettereaad te Londen het geval was. En dan diene deze gemeente, in haar Hollandse afdeling, ons als *het* model. „Ik denk niet, zegt UTENHOVE ergens, dat onse Nederlantsche natie voor desen tijd oyt Ghemeynte ghehadt heeft, daerin dwoort Gods so louterlick ghepredict is gheweest, de sacramenten so oprechtelick uutgherecht ende de Christelicke straeve so neerstelick en ghetrouwlick ghe-oeffent sijn gheweest, als in die onse”. „En na al het geziene, voegt Dr. VAN SCHELVEN er aan toe, kunnen we m.i. niet anders zeggen, dan dat we ons dat oordeel kunnen begrijpen. Werkelik moet de Londense gemeente het ideaal der oudste kerk zeer nabij zijn gekomen;... noch vóór die tijd, noch daarna heeft zich, gedurende geheel onze periode, ooit een tweede gelegenheid voor de vluchtelingen opgedaan, om zó geheel en al vrij naar eigen inzicht zich te organiseren en op te treden.”⁶⁵) A LASCÓ was een kerkformerend genie en had te Londen de schoonste gelegenheid om zijn genialiteit te openbaren. Uit de twee reeksen van modellen, enerzijds de Geneefs-Frans- [Londens-Knoxiaanse vorm en anderzijds de Zurichs-Laskiaans-Puriteinse, trekt mij deze laatste het meeste aan. Wel staat de eerstgenoemde vorm ideëel hoger, maar de laatstgenoemde beantwoordt beter aan de eisen van de praktijk, vooral als men niet meer leeft in de dagen van de eerste liefde. Natuurlik moet dan de profetie niet geheel opgaan in het donum discretionis, maar ook Schriftverklaring zijn.

Met dat Laskiaans model nu voor ogen heb ik slechts enige praktiese aanwijzingen te doen. Natuurlik moet men bij de uitoefening der profetie wel tweeërlei bedenken: 1) dat dit heilige de gemeente tot grote zonde geworden is, doordat betweters en twistgierigen in haar midden opstonden, die woordenstrijd voerden,

tot geen ding nut dan tot verkering van de toehoorders; en 2) dat anderzijds de profetie nooit bloeien zal in een geestelik-dode gemeente, waar er geen vragen meer is naar de leer die naar de godzaligheid is. Tussen die twee rotsen moet worden doorgezeild.

Wat nu de geschikste *tijd en gelegenheid* voor het houden van de profetie aangaat: op sommige plaatsen kan men haast ieder Zondag vergaderen, op andere om de maand, om de zes weken of om de drie maanden. Dit worde plaatselik geregeld.

De *stoffe* van behandeling zij het Woord Gods in vervolgreesen voorgesteld, de gereformeerde belijdenis en de daarmee saamhangende geschiedenis van de gereformeerde kerken.

De *leiding* van de samenkomst verblijve aan de bedienaar des Woords, onder toezicht van de kerkeraad. Hij zij dan ook in de regel voorganger. Het openlik laten optreden van gewone gemeenteleden, zelfs van andere kerkdienaren, de Frans-Londense vorm, acht ik bij ons niet wel mogelijk; hoewel moet worden toegestemd, dat God in tijden van nood zulke mannen daartoe roept. Het is ons nog allen vers in 't geheugen, hoe in de dagen van ballingschap sommige van onze ouderlingen en gemeenteleden geroepen werden om de verstrooiden bij de zuivere leer te bewaren, en ook zonder predikatieboeken in het Woord te dienen. Aan zulke mannen worde dan ook niet strengelik het zwijgen opgelegd.

Voor het *verder verloop* zij nog opgemerkt, dat de gemeente in het stellen van vragen de meest mogelike vrijheid hebbe, en dat alleen wanneer de bespreking zal lopen over hetgeen door de leraar in de predikatie voorgesteld werd, enige vrome en ernstige mannen tot het stellen van de vragen aangewezen worden. Het openen en sluiten van de samenkomst door een van de aanwezige broeders, met psalm en gebed, is hierbij tevens aan te prijzen.

WELEERW. HEREN KURATOREN! Ik breng u hierbij mijn eerbiedige groet. Zwaar is de last, die door de roeping van Kuratorium en Kies-kollege op één paar jonge schouders zal komen te rusten. Immers goed twee-derde van de *disciplinae theologicae* is aan mijn zorg toevertrouwd en niet het minst het onderwijs in de gereformeerde dogmatiek. Maar als wij samen, gij die roept en ik die geroepen word, deze last mogen aanmerken als een „last *des Heeren*”—dan zal 't wèl zijn. Van harte hoop ik dat het welbehagen des Heeren ook door mijn zwakke handen gelukkiglik moge voortgaan en dat door mijn optreden aan de School, door u met zoveel opoffering en liefde verzorgd, uwe hope voor de toekomst niet beschaamd moge gemaakt worden.

ZEERGEL. HEREN PROFESSOREN! Ik breng u mijn kollegiale groet. Niet als vreemden maar als vrienden mogen wij tegenover elkander staan; wat meer is, als belijders van de grote en enige waarheid ons door God in Christus ook voor de wetenschap geopenbaard. Ik mag het weten dat gij mij welwillend in uw kring zult opnemen om in de gemeenschap der gaven onze Theol. School te dienen. Dit schenke ons dan God dat wij lang en eendrachtig in verschillende en toch weer enerlei roeping samen arbeiden mogen. Een biezonder woord tot u, professor Cachet, door mij als vader in Christus begroet. Heb dank voor het vele goede dat ik van u mocht ontvangen, zowel kennis als wijsheid, zowel wetenschap als leven. Het is niet een gelegenheidswoord maar een ware geruststelling, dat ik het uitspreken moge, dat gij aan mijn zijde blijft en dat ik mij niet slechts van uwe hulp, maar meer nog van uw raadgeving verzekerd weet. Dat de Heere u sterke om nog in uw ouderdom voor onze School vruchten te dragen, is de bede waarmee ik dan ook nu tot u kom.

Ontvang van mij, GEACHTE HEREN STUDENTEN, geen professorale maar vriendschappelijke groet. Ik wil u allen dienen in de waarheid, waarin ik nu gesteld word, allermeeft u, theologiese studenten. Voetius, de warme pleitbezorger van de „profetie”, aanvaardde zijn hoogleraarsambt met de bewijsvoering, dat alleen de *godzalige* theoloog de ware theoloog is. Daarom vermaande hij de studenten aan het einde zijner rede om de dag met God te beginnen en te eindigen, dagelijks de Schrift te onderzoeken, in gebed en andere oefeningen der Godzaligheid zich onledig te houden en zich gedurig met ernstige boete tot God te bekeren. Met zijn woorden roep ik u toe: Frustra enim felicem et salutarem studiorum successum sperat qui Dei sui obliviscitur, qui illotis manibus h.e. sine debita sui sanctificatione ad illa provolat. Vergeet niet dat wat de ware theoloog sieren moet is: *oratio, meditatio, tentatio!*

IK HEB GEZEGD.

AANTEKENINGEN.

---

¹⁾ Zwingli vertaalt 1 Cor. 14:28 aldus: „Ist einer nicht ein dolmetsch so schwyge in der kilchen, und rede mit jm selbs und gott“, wat hij zo verklaart: „Und welcher nit ein dolmetsch oder ein sprachgeleerter sye, der rede nit vor dem uslegen der propheten, sunder schwyge, und rede dazwischend mit jm selbst und mit gott“. Vandaar dit zijn gevoelen: „Sich ob glych allen mannen in der kilchen zimmt von der gschrift ze reden, zimmmt es doch jnen erst nach den propheten; ouch nun, wenn der prophet den sinn nit verstanden und herfürgebracht hat“.

Voorgaande biezonderheden aangaande Zwingli's profetie ontleen ik aan: Dr. H. H. Kuyper, *De Opleiding tot den Dienst des Woords bij de Gereformeerden*, p. 104—122; en Güder, art. *Prophesey* in Herzog RE (1860) p. 234.

²⁾ „(1 Cor. 12:28) Sint ergo hoc loco Prophetæ primum eximii Scripturæ interpretes: deinde non vulgari prudentia et dexteritate præditi ad circumspiciendam præsentem Ecclesiæ necessitatem, ut apposite loquantur: et hac ratione quasi Divinæ voluntatis internuntii. Ongeveer hetzelfde gevoelen vindt men in zijn aantekening bij Ef. 4:11, 1 Thess. 5:21.

³⁾ O.a. Prof. H. H. Kuyper, die zich (a. w. p. 125) beroept op de *Ordonnances Ecclesiastiques* van 1561, waar alleen staat: Et pour cognoistre comment chacun est diligent a estudier, et que nul ne s'annonchalisse, chacun exposera a son tour le passage de l'Escriture qui viendra alors en ordre. Et en la fin quand les Ministres se seront retirez chacun de la compagnie advertira ledict proposant de ce qui sera retrouvé à redire, afin que telle censure lui serve de correction. *Doos de predikanten* werd dus hier op de propositie kritiek uitgebracht.—Dit belet m.i. echter niet dat het volk eerst aan de verrichting actief deelnam. Zie het analogon van Knox (die geruime tijd te Genève vertoefde), op p. 10 meegedeeld.

⁴⁾ De brief van Vergerius, vrij weergegeven door Gaberel, *Histoire de l'Eglise de Genève* I p. 512, deelt Dr. H. H. Kuyper (a. w. p. 126) mee, waarin van de Geneefse predikanten wordt gezegd: „Le vendredi matin ils font dans la cathédrale un service appelé *congrégation*, auquel assistent tous les ministres et beacoup de citoyens. Un pasteur lit un texte de l'Escriture; il l'explique brièvement; un de ses collègues dit là-dessus ce qu'il a dans l'esprit, puis tous les membres de l'assemblée qui veulent présenter des onservations parlent à leur tour. Vous voyez que c'est une

imitation de la coutume de l'Eglise de Corinthe, dont parle saint Paul, et j'ai reçu une grande édification de ces dialogues publics".

Hierbij merkt Dr. Kuyper op dat de uitdrukking "Membres de l'assemblée" dubbelzinnig is; „de vraag blijft dus, wat hier onder de assemblée verstaan moet worden: de congregatie der predikanten of de vergadering van alle aanwezigen". M.i. is ten minste in het aangehaalde bedoeld de vergadering van alle aanwezigen.

A. Ruchat, *Histoire de la réformation de la Suisse* (1827), V p. 456 meldt ook van een deelneming van de gewone gemeenteleden aan de Congregations: "Au commencement de la Réformation il était permis à toute sorte de personnes, de critiquer le sermon les jours de congrégation, et de faire de objections au prédicateur dans le Temple même, et de lui proposer des difficultés. Cet usage avait été établi à bon but, afin de tenir toujours les ministres en haleine.

Van zulk deelnemen aan de bespreking vind ik ook bij G. von Polenz, *Gesch. des franz. Calvinismus*, (1857) I p. 503 gewag gemaakt. Hij haalt Schenkel, *Die Reformatoren und die Reformation*, p. 124, aan: Zu diesem Zwecke (Gedankenaustausch zwischen den Predigern und den Gemeindegliedern) wurden von Calvin sogenannten Congregationspredigten angeordnet, nach deren Beendigung die Zuhörer sich in eine auf ihren Inhalt bezügliche Besprechung mit dem Prediger einliessen".

Dr. G. Weber, die te Genève geruime tijd vertoefde en in de gelegenheid was bronnenstudie te maken, zegt desaangaande in zijn *Geschichtliche Darstellung des Calvinismus im Verhältniss zum Staat* (1836): Ausserdem wurde noch jeden Freitag eine Congregation gehalten, worin es Jedermann frei stand, über eine vorgetragene Rede seine Einwendungen zu machen; eine Anordnung, die schon Farel getroffen hatte" (p. 22).

De aanhaling van Doumergue is uit de Holl. vertaling: *Calvyn en Genève*, p. 268.

Voetius zinspeelt (*Politica Ecclesiastica*, I p. 875.) op het geval van Bolsec, waarvan Beza in zijn *Leven van Calvyn* melding maakt. Deze Bolsec had veel moeilijkheid aan de gemeente verschafft, quia palam ausus est in ipso congregationis coetu XVI octobr. quum ille Joannis locus (3 c. 8 v. 47) explicaretur, liberum arbitrium et operum praevisionem ad aeternae praedestinationis decretum causis omnibus etiam ordine superius evertendum, adiectis etiam in veram doctrinam contumeliis proferre.

⁵⁾ à Lasco geeft deze beschrijving in zijn *Forma ac Ratio*:

"Atque eadem sanè forma concionum diebus Jovis etiam observatur, quae & aliis per hebdomadam diebus observari solet: nisi quòd concione absoluta, & precibus etiam Ecclesiae publicis absolutis, priusquam Psalmus decantetur, instituitur publica scripturarum lingua vulgari collatio, quam Prophetiam vocamus: in qua doctrina praeteritarum tota ea hebdomade concionum excutitur publice, & approbatur, per locorum in scripturis accuratam collationem: unanimesque doctrinae consensus per totam Ecclesiam retinetur. Extrahitur autem haec talis Prophetia, seu doctrinae examinatio, ad horae unius spatium: & Psalmus deinde canitur.

Quo finito dimittitur Ecclesia more supra scripto cum benedictione." Voetius, *Politica Ecclesiastica* I p. 875.

⁶⁾ „Die Jovis igitur, sub finem concionis, quae hora prope modum nona ante meridiem habetur, Ecclesiastes ipse hortatur Seniores Ecclesiae, et omnes eos qui ad proponendas objectiones designati sunt, ad proferendum in medium aliquid, cum omni modestia et gravitate, ad Ecclesiae aedificationem, non autem ad vanam ostentationem. Ac tum Ministri rationem reddunt doctrinae suae, in ejus hebdomadis concionibus traditae, si quid adversus illam objiciatur". à Lasco bij Voetius, a.w. I p. 876.

⁷⁾ „Et ut omnia ordine ac decenter, citraque ullam confusionem gerantur: ne item fenestram aperire voluisse dicamur, per istiusmodi examinationes, inducendis curiosis quibusdam (ut nunc sunt tempora) et noxiis questionibus, quae aliud nihil quam pugnas gignerent, et Ecclesiam demum etiam perturbarent. Designati habentur è Senioribus ac Diaconis, adeoque et ex reliquo etiam Ecclesiae coetu, viri quidam pii, graves, et modesti, quosque certum est, et in scripturis bene versatos esse, et aliud non quaerere, quam gloriam Dei, et Ecclesiae publicam aedificationem quibus solis potestas facta est proponendi suo ordine in Prophetiis, quidquid omnino proponi debet. Vitari enim non possent turbae ac confusiones in Ecclesia ullo modo, si quibuslibet proponere omnia liceret..." à Lasco bij Voetius, a.w. I. p. 876.

⁸⁾ „Interim tamen ut toti Ecclesiae libertas sua constet, et ne quis sibi delectorum illorum ad id peculiariter virorum designationem, fraudi esse quaeratur, libertas permittitur omnibus, qui sint ex Ecclesia, ut omnes suas dubitationes, aut objectiones, designatis viris illis, sive verbis sive scripto exponant, adjectis (ex verbis Dei) dubitationum, objectionumque istiusmodi, suarum rationibus." Voetius a.w., I p. 876.

⁹⁾ „Et si quid sit ejusmodi, quod aliquo modo controversum esse videatur, admonentur illius in tempore Ministri ac Seniores omnes, ut praemeditati respondeant. Voetius I. p. 877.

¹⁰⁾ Voetius, a.w. I p. 877.

¹¹⁾ Dr. A. Kuyper in de *Geschiedenis der Christ. Kerk in Nederland in Tafereelen II. p. 89.*

¹²⁾ „Singulis igitur diebus Martis in hebdomade in templo Gallorum, post absolutam publicam concionem & preces Ecclesiae publicas, priusquam Psalmus extremus decantetur: consistunt ordine in conspectu totius Ecclesiae verbi Ministri & Seniores ejus Ecclesiae: simulque etiam illi, qui ex reliquo Ecclesiae coetu ad id designati sunt. Atque unus aliquis ex Ministris, Senioribusve, aut designatis illis, aliis, juxta suas vices sumpto eo libro, qui ad eum modum per Prophetiam explicari coepit: prosequitur ejus lectionem suo ordine, ubi in priore Prophetia cessatum fuerat. Ac demum explicationem textus addit pro doni sui mensura: & admonet Ecclesiam eorum, quae illi in praelecto textu observatione digna esse videntur. Huic verò ubi dicendi finem fecit, succedit alius

proximè assidens; & ad ejusdem ipsius textus explicationem adjicit; si quid à priori omissum esse putat. Ac rursum secundo succedit tertius: & tertio quartus, usque dum neque inter verbi Ministros, neque inter Seniores, aut designatos illos è coetu Ecclesiae alios quisquam sit, qui aliquid in medium proferre velit. Posteaquam verò nemo amplius habet quod preferat, Minister qui publicam concionem habuit, jubet decantari Psalmum aliquem: quemadmodum in superioribus dictum est. Et tandem cum benedictione dimittit Ecclesiam in pace." Voetius, a. w. I p. 878.

¹³⁾ Voetius, a. w., p. 878.

¹⁴⁾ Dr. H. Heppé, *Gesch. des Pietismus und der Musik in der Reformierten Kirche*, p. 20.

¹⁵⁾ Dr. T. M'Crie, *Life of John Knox* (1855), p. 371.

¹⁶⁾ Dr. P. J. Kromsigt, *J. Knox als Kerkhervormer*, p. 268.

¹⁷⁾ Dr. G. V. Lechler, *Gesch. der Presbyterial- und Synodalverfassung*, p. 97.

¹⁸⁾ a. w., p. 371.

¹⁹⁾ P. Biesterveld en Dr. H. H. Kuyper, *Kerkelijk Handboekje* p. 9—11.

²⁰⁾ Dr. H. Schokking, *Leertucht in de Geref. Kerk van Nederland 1570—1620*, p. 177.

²¹⁾ „Memini me νεόφυτον ex veteranis Ministris eorumque Filiis inter alia de Ecclesiarum regimine & disciplina in primis reformationis in Belgio emergentis temporibus, de tali exercitio Prophetiae, in majoribus Ecclesiis instituto audiisse, cujus beneficio aliqui exercentes ad ministerium ecclesiasticum praeparari & vocari contigerit.” (Voetius, a. w. I p. 879).

²²⁾ Hun rapport geef ik, om zijn belangrijkheid, hier in het geheel weer:

„I. De Christenen zijn niet alleen gehouden Godts Woord te hooren, te leesen, ende bij haer selven te overdencken; maer hebben oock de vrijheijt om daervan met malkanderen te spreekken ende te confereeren tot onderlinghe onderrichtinghe, vertroostinghe ende vermaeninghe; Doch met die conditie dat sulck niet geschiede op tijden tot den publijcken Godsdienst ofte publike catechisatie verordineert.

„II. Wanneer nu sulcke conferentien ende Oeffeninghen aengesteld worden bij persoonen van verscheijden huijsgesinnen tot eenich merckelijck getal, sullen de excenten gehouden sijn hare Naemen end' Oeffeninghen een kerckenraedt bekend te maecken, opdat de kerckenraedt daer over behoude haer behoorlijck opsicht.

„III. De opsicht des kerckenraedts sal hier in bestaen, dat de kerckenraedt sal vermoghen soo dickwils als sijn het goetvinden sal jemant te committeeren om deselve Oeffeninghe bij te woonen ofte

in deselve te praesideeren: Doch wanneer de kerckenraedt onnoodich soude achten ofte haer ongelegghen soude sijn ijemandt derwaerts te committeeren sullen de exercenten bij gebeurte een uijt den haeren laeten het woort voeren tot directie van de Oeffeninghe, en sulken in sulcken gevalle tot den kerckenraedt ofte eèn van de kerckendienaeren moeten gebracht worden de Differenten ofte verschillen daer inne de exercenten malkanderen niet en souden connen verstaan; en zullen haer de exercenten het Advijs des kerckenraeds oft immers het oordeel des kerckenraeds sijn gehouden t' onderwerpen.

„IV. De exercenten sullen niet vermoghen tot deese haere exercitien in meerder getal te verschynen dan neghen ofte thien, ende geen andere dan Ledematen van de Gereformeerde Gemeente ten ware de kerckenraedt op haer versoeck sulcx anders consenteerde.

„V. De exercenten en sullen niet vermoghen tot behulp van haere exercitien te gebruijcken andere Autheuren dan die bij de Gereformeerde Kercke allomme bekend end' aangenomen sijn voor rechtsinnighe gesonde leeraeren, ende sullen haer wachten van ijdele vraeghen ende spitsvindighe disputen die eenighe ontstichtinghe souden veroorsaecken; maer alles handelen met christelijcke zedicheijt ende nedricheijt in alle cortheijt sonder haer in te laten in lange Deductien bij forme van Propositionen ofte Predicatie.

„VI. Sullen deese Poincten van Ordre door den kerckenraedt aen alle denghene die haer tot sulcke Oeffeninghen willen begheven, bekend gemaect worden; omme bij deselve exercenten aangenomen ende onderteekent te worden.”—

De Synode echter wilde hierover in thesi geen oordeel uitbrengen, maar achtte het advies goed in casu Rotterdam.—Zie Dr. H. H. Kuyper, a.w., p. 401.

²³⁾ *Kerkerads-Protocollen der Londensche gemeente 1569—1571*, uitgegeven door Dr. A. Kuyper, p. 276: Aanghezien binnen eenen jaere herwaerts dickmael vele onstichtighe propositionen ende vraeghen anghegeven sijn gheweest in de Prophetie, die men, nae ghewonelicke manniere, alhier in de ghemeinte alle Donderdaeghe houdende es, meer streckene waren tot verwoestinghe ende deylinghe der ghemeinte int twisten ende tweedracht, dan tot Godsalighe leerlinghe, ende onderwijsinghe,—so es bij de consistorie voor goet anghezien gheweest, dezelve prophetie voor eenen tijdt nae te laten. Ende, om tzelve mette meeste stichtinghe te doene, dat de minister, wiens buerte het werdt van hedent in 8 daghen te gaan prediken, zal in den stoel gaen prediken, ende, sijn sermoen gheeyndicht zijnde, sijn afscheet maken metten ghebede ende Psalme, zo men up een predickdaeghe doet; 't welcke daernaer, dandere ministers achtervolghen sullen.”

²⁴⁾ Cf. Dr. A. A. v. Schelven, *De Nederd. Vluchtelingenkerken der 16e Eeuw*, p. 143.

²⁵⁾ *Protocollen*, p. 282, 290.

26) Guder, a.w. p. 235: „Die Form, welche die Prophezei in der Flüchtlings- und in den niederländischen Gemeinden annahm, lässt leicht errathen, zu welchen Dimensionen sie fortschreiten konnte, und was für Gefahren für den Frieden der Gemeinde sie unter Umständen in ihrem Schoosse barg. Die Socinianer beanspruchten bald einmal die unbedingte Lehrfreiheit für Jedermann ohne Unterscheid.“

27) A.w. p. 176.

28) Dr. H. Schokking, a.w. p. 180.

29) Het desbestreffende geschrift van Labadie heet: *Traité ecclésiastique propre de ce tems, selon les sentimens de Jean Labadie, pasteur; l'exercice prophétique selon S. Pol au chapitre 14. de sa 1re lettre aux Corinthiens, son ordre et sa pratique.* H. Heppe, a.w., p. 290.

30) Guder, a.w., p. 236.

31) Guder, a.w., p. 232, 236.

32) A.w., p. 172.

33) *Revisie der Revisie-legende* p. 66.

34) v. Schelven, a.w., p. 321 v.v.—Bavinck, *Calvinistisch en Gereformeed* (Vrije Kerk 1893) p. 54.—Rutgers, *Calvijns Invloed op de Reformatie i/d Nederlanden* (1899) p. 31.

35) Voetius, a.w., I p. 886.

36) „Was nun die Verfassung selbst betrifft, so können wir an ihr ein Formal- und Materialprinzip unterscheiden. Das Formalprinzip lautet: Nur diejenige Verfassung ist die richtige und wahre, die aus Gottes Wort geschöpft ist und mit der Ordnung der apostolischen, überhaupt der christlichen Urkirche übereinstimmt. In einem Briefe an Farel vom 16 Sept. 1541 schreibt Calvin im Rückblick auf seine Bemühungen, eine rechte Kirchenverfassung in Genf zu begründen: *Exposui non posse consistere ecclesiam, nisi certum regimen constitueretur, quale ex verbo Dei nobis preascriptum est et in veteri ecclesia fuit observatum*“. Dr. K. Rieker, *Grundsätze reformierter Kirchenverfassung*, (1899), p.95.

37) Rieker, a.w., p. 96.

38) V. Schelven, a.w., p.312,313.

39) Zie Dr. O. Zöckler, *Diakonen und Evangelisten* (1893), II p. 4 v.v. Dr. R. Sohm, *Kirchenrecht* (1892) I p.67 v.v. G. Uhlhorn *Kampf des Christentums* (1899) p.140. J. van Andel, *Brief aan de Hebreëen* p.154. Th Zahn, Einleitung in das N.T. (1900) II p.148.

40) Zie Kanttekening van Sdetatenvertaling.

41) Meyer's *Kommentar* (1896) op 1 Cor. 12 : 10. Zie ook C. Weizsäcker, *Das Apost. Zeitalter* 3, p.563 v.v.—A. Harnack, *Die Mission und Ausbreitung des Christentums* (1902), p.257 v.v.

42) Cf. Dr. P. A. E. Sillevius Smitt, *De organisatie van de Christ. Kerk in den Apostolischen Tijd* p.134.

43) Cf. Dr. Bavinck, *Dogmatiek*, IV p.117.

44) Cf. Dr. A. Kuyper, *Werk van den H. Geest I* p.248: „Onder profetie (1 Cor. 12:8 v.v. en Rom. 12:6) toch wordt door den apostel niet een profetie als in de dagen des Ouden Verbonds verstaan, maar *een bezielde prediking* waarbij de prediker zich innerlijk verwarmd en gedreven gevoelt door den Geest zijns Heeren”. Zie ook zijn *Locus de Sacra Scriptura* (college-dictaat) II p.125.

45) K. Lechler, noemt de profetie alzo in zijn *Lehre v. heil. Ante*, p.279 (Zie Sillevius Smitt a.w. p.134).

46) *De Beteekenis der Gemeenteleden als zoodanig* volgens de beginselen, die Calvijn, toen openlijk optrad, heeft ontwikkeld en toegepast (1906).

47) Rieker, a. w., p. 75.

48) „Die sichtbare Kirche aber, dieser Komplex von äusseren Einrichtungen, diese societates externarum rerum ac ritum, wie die Apologie sagt, ist vom lutherischen Standpunkt aus betrachtet nichts anderes als ein Stück Welt”. Rieker, a. w. p. 60.

49) Rutgers, a. w., p. 12.

50) Rieker, a. w., 79.

51) Rutgers, a. w., p. 13.

52) Calvijn, *Institutio*, IV, 12, 8: Proinde quemadmodum salvifica doctrina anima est ecclesiae, ita illi disciplina pro nervis est: qua fit ut membra corporis, suo quodque loco inter se cohaereant.

53) Voetius, a. w., I p. 28: Antecessores ab Ecclesia constituti sunt, ut nomine Ecclesiae Ecclesiastica curent, ita ut in illis et per illos Ecclesia sua curare dicenda sit.

54) Voetius, a. w., I p. 122.

55) Dr. A. Kuyper, *Separatie en Doleantie*, p. 25—29.

56) Dr. A. Kuyper, *Tractaat van de Reformatie der Kerken* (1883), p. 68.

57) v. Schelven, a.w., p. 90.

58) *Encyclopaedie*, III, p. 549.

59) Men zie M. C. Vos, *Merkwaardig Verhaal*, p. 201 en *Verzameling van eenvoudige Leerredenen* van H. R. van Lier, p. xix. Opmerkelijk is wat ik in J. Stuart's *Hollandsehe Afrikanen* p. 209 las: „Een der ouderlingen treedt als leeraar op. Gewoonlijk leest hij een preek voor. Bidt altijd uit eigen brein. Soms geeft hij bijbelverklaring of houdt een eenvoudige toespraak. Eens—ik zal het nimmer vergeten, het was te Potchefstroom, den 25sten April 1852—noodigde hij de gemeente uit, om in plaats van de gewone namiddags godsdienst-oefening, een meer broeder- en zusterlijke samenkomst in de kerk te houden, ten einde daar een ieders gemoedsbezwinging te vernemen

en elkander daarin te verligten. Ik mocht die Christenvergadering bijwonen, maar dacht verplaatst te zijn in het midden van eene der eerste gemeenten door de apostelen bijeen geroepen."

⁶⁰⁾ Prof. N. J. Hofmeyr, die de kwestie van biduren principiëel indacht wilde met een beroep op I. Cor. 14 dat de gelovigen „elkander vooral door gebeden en smeekingen stichten"! *Kerkhede*, 1861, p. 165.

⁶¹⁾ Zie E. Doumergue, *Calvijn, de Prediker van Genève*, p. 10, 22.

Daarom was het Calvijns „gewoonte of liever zijn beginsel, om bij den dienst des Woords in de samenkomsten der gemeente nooit losse teksten te behandelen, maar altijd het een of ander Bijbelboek, bij afwisseling, in zijn geheel tot vervolgstof te nemen (een gewoonte die de Gerfj. Kerken in haren bloeitijd ook elders vaak volgden)." Rutgers, *Calvijns Invloed*, p. 94

⁶²⁾ Voetius a.w., L p. 880... 2. quia verbum Dei *πλοῦτος* inter nos habitare debet et benedictio Ecclesiae novi Testamenti promissa Joel 2 cum Actor. 2 grato animo amplectenda, fovenda, affectanda.

⁶³⁾ Doumergue, a.w., p. 32.

⁶⁴⁾ Encyclopaedie, III, p. 545 v.v.

⁶⁵⁾ A.w., p. 103.